

Den skriftlige eksamen og de tre eksamensgenrer i dansk stx og hf

Til elever (og deres lærere)

Indhold

Hvad vurderes jeres stile på?	1
Hvad er en personlig stemme?.....	2
Hvordan skriver man genre- og formidlingsbevidst?	3
Den debatterende artikel	4
Hvad skal I kunne, når I skriver en debatterende artikel?.....	4
Hvad er forskellen på diskussion og debat?	4
Den personlige stemme i den debatterende artikel	5
Den analyserende artikel.....	6
Hvad skal I kunne, når I skriver en analyserende artikel?	6
Den personlige stemme i den analyserende artikel.....	6
Den reflekterende artikel	7
Hvad skal I kunne, når I skriver en reflekterende artikel?	7
Den personlige stemme i den reflekterende artikel	7
Hvis I vil læse mere som supplement til bogen.....	8

Hvad vurderes jeres stile på?

Overordnet set skal eksamensstilene vurderes på sprog, struktur, faglighed, genre/formidling og emnebesvarelse.

Sprog

- At udtrykke sig præcist og nuanceret
- At beherske skriftsprogets normer for korrekthed
- At skrive med nærvær og med en personlig stemme

Struktur

- At skrive struktureret og sammenhængende med en rød tråd
- At kunne lave naturlige overgange

- At kunne indramme stilen med en fokuseret indledning og en sikker, velovervejet afslutning

Faglighed

- At kunne gå metodisk til emnet og tekstmaterialet
- At bruge viden og begreber, der er relevante i sammenhængen
- At bringe danskfagligheden i spil; I skal kunne trække på jeres viden fra dansktimerne, og besvarelsen skal afspejle, at I har haft dansk på A-niveau i 2 eller 3 år

Genre/formidling

- At udtrykke sig med brug af sprog og begreber, der afspejler genrebevidsthed
- At udtrykke sig formidlingsbevidst og med respekt for modtageren
- At kunne tilpasse sproget (stemmen) efter genren
- At kunne tilpasse sproget (stemmen) efter emnet (fx ville spydig ironi næppe være passende i en reflekterende artikel om pressens dækning af flygtninge, der drukner på Middelhavet)
- At kunne tilpasse sin stemme efter den anlagte vinkel og tilgang til emnet (fx ville en gennemgående blomstersemantik næppe egne sig til en debatterende artikel, hvor man forholder sig stærkt kritisk til racisme i børnebøger)

Emnebehandling

- At besvare den stillede opgave, herunder inddrage det tilknyttede tekstmateriale, hvis opgaven kræver det

Hvad er en personlig stemme?

Der findes ikke nogen endelig definition af 'den personlige stemme' i skriftlig dansk. Der er altså ingen færdig opskrift på, hvordan I skal udtrykke jer med personlighed, engagement og nærvær. Nedenfor – og under de enkelte genrer – er der givet nogle pejlemærker til, hvordan man som læser kan kende og bør møde 'den personlige stemme' i den danske stil.

Centralt er det, at man som læser kan mærke, at der sidder et fagligt, sagligt og velovervejet skrivende *jeg* bag teksten. Når censoren (eller læreren eller klassekammeraten) læser stilen, opstår der et *møde* mellem læseren og teksten/skriver-jeget, præcis ligesom der gør i mødet mellem fx en avislæser og en kronik/debattør.

Det kan derfor være frugtbart at møde den enkelte stil ud fra en præmis om, at der er en **kontrakt** mellem afsender og modtager: *Det skrivende jeg* skal have noget på hjerte – teksten er en formgivning af det, skriveren har på hjerte. *Læseren* møder teksten, den anlagte vinkel, jegets holdninger, fortolkningshypoteser o.l. loyalt, men ud fra en dobbelt forventning: ”Du har noget, du gerne vil dele med mig. Og du ved, hvad du skriver om”.

Helt overordnet kan man udtrykke sig med 'en personlige stemme' på tre måder:

- 1) ved konkret/'fysisk' at være til stede i teksten (brug af pronomenet 'jeg', skrive selvoplevede eksempler frem, henvende sig til læseren med fx pronomenet 'vi' eller retoriske spørgsmål, brug af metasprog o.l.)

- 2) ved at positionere sig (gennem fx stærke holdninger, en interessant vinklet indledning og afrunding, originale – måske endda overraskende – tilgange til tekst og emne, brug af viden, der ligger uden for det, man kunne forvente o.l.)
- 3) ved at anvende sproglige, retoriske og stilistiske virkemidler

Det er vigtigt at huske (både for afsenderen (eleven) og modtageren (censor)), at

- 'den personlige stemme' skal afspejle en sproglig såvel som en faglig identitet (det skal være tydeligt, at I har 2 eller 3 års undervisning i dansk på A-niveau bag jer)
- 'den personlige stemme' skal varieres og moduleres, så den passer til genren og emnet
- man godt *kan* udtrykke sig personligt ved at bruge alle tre måder ovenfor, men at der ikke er noget *krav* om, at man fx bruger stilistiske virkemidler
- brugen af fx personlige eksempler skal have en funktion i argumentationen (i den debatterende artikel) eller i forhold til den faglige og abstraktionsmæssige progression (i den reflekterende artikel). M.a.o.: Jeg-scenarier, eksempler o.l. skal have et sagligt og fagligt formål i teksten
- brugen af retoriske, stilistiske og sproglige virkemidler skal have en funktion i sammenhængen.
 - o Alliteration, sproglige figurer som anaforer, triader o.l. kan være glimrende til fx at give en central pointe tyngde og kraft
 - o Troper (billedsprog) som sammenligninger og metaforer, gennemgående semantiske kæder o.l. kan være glimrende til fx at skrive et scenarie, en stemning, et livssyn eller en holdning frem
 - o **Men:** Bruges virkemidlerne for massivt og tilfældigt, dvs. uden at tjene andet formål end at være sproglig pynt, vil de ofte virke unødigt støjende og forstyrrende, og så trækker de helhedsoplevelsen ned.

Hvordan skriver man genre- og formidlingsbevidst?

At skrive genre- og formidlingsbevidst vil sige, at man indretter sig efter konteksten: Hvilken genre skriver jeg i? Hvad skriver jeg om? Hvem skriver jeg til? Helt overordnet gælder det som udgangspunkt, at 'den personlige stemme' bør komme tydeligst til udfoldelse i den reflekterende artikel og i den debatterende artikel. Mest synligt, dvs. konkret tilstedeværende, er det skrivende jeg som regel i den reflekterende artikel, men har også sin naturlige plads i den debatterende artikel. I den analyserende artikel kan 'jeg' også bruges, men mere forsigtigt og velovervejet. Her vil 'den personlige stemme' i højere grad komme til udtryk igennem vinklingen, sprogtonen og den faglige og analytiske positionering.

På tværs af genrerne gælder:

- Retoriske spørgsmål
 - o kan effektivt etablere kontakt mellem afsender og modtager
 - o er velegnede til at skabe progression og fremdrift
 - o fungerer godt som overgang mellem afsnit, fx mellem konkret og abstrakt, diskussion og debat og 'hvordan?' (analytisk nedslag) og 'hvorfor?' (fortolkende udlægning)
 - o kan ændre rytmen og tempoet i teksten
 - o viser læseren, at der finder tankevirkosomhed sted
 - o MÅ IKKE OVERDRIVES

- Modtageren er ”en medborger, der interesserer sig for kultur og litteratur og er bredt orienteret i danske medier, bøger, film og aktuelle debatter samt i den danske litteraturhistorie” (citeret fra opgavesættets definition af artiklen som genre). Men: Stilen skal tage udgangspunkt i, at modtageren *ikke* har forudgående kendskab til tekstmaterialet og den specifikke faglige problemstilling. Det trækker således helhedsindtrykket ned, hvis stilen er *indforstået*:
 - o tekster skal altid præsenteres (forfatter, titel, udgivelsessted og -tidspunkt)
 - o tekster, personer og eksempler skal kontekstualiseres. Læseren skal altså have en klar fornemmelse af, hvilken sammenhæng, de optræder i (fx: i hvilken sammenhæng en tale er blevet holdt, hvilken baggrund en forfatter eller skribent skriver ud fra o.l.)
 - o den gode formidler husker at tage sin læser i hånden, når det giver mening i sammenhængen (og uden at tale ned til læseren); det kan fx være med metasproglige formuleringer som ”Dette viser os altså, at...”, ”Det fører os videre til...”, ”Som vi så tidligere...”, ”Dette tvinger os til at standse op og spørge om...”, ”Hermed bringes vi frem til et helt centralt spørgsmål...” o.l.

Den debatterende artikel

Hvad skal I kunne, når I skriver en debatterende artikel?

- Læse de centrale synspunkter ud af teksten/teksterne og dels formidle dem klart, dels bruge dem som led i jeres argumentation
- Formulere med- og modsynspunkter (*pro* og *contra*). Der skal tages afsæt i tekstmaterialet, men det er oplagt, at I også trækker på jeres egen viden om emnet
- Positionere jer i forhold til emnet og de forskellige synspunkter om emnet. Dvs.: på en overbevisende og velovervejede måde formulere hvor I *selv* står i forhold til emnet
- Bevæge jer både på et mere abstrakt og teoretisk debatniveau og på et konkret niveau med inddragelse af fagligt relevante eksempler, der illustrerer og underbygger synspunkterne. Eksemplerne kan være a) det supplerende tekstmateriale fra opgaven, b) stof fra undervisningen, c) noget I har læst eller hørt og d) egne erfaringer og oplevelser
- Forholde jer til emnet og den faglige problemstilling på en måde, der vidner om 2 eller 3 års danskundervisning på A-niveau
- Skrive engageret og med overbevisning.

Det er *ikke* et krav, at der i inddragelsen af hovedteksten inddrages analysebegreber som ’nodalpunkt’, ’skræmmeargument’ eller ’hjemmel’, men hvis I skønner, at det er centralt i forhold til forståelsen af teksten og i forhold til jeres egen argumentation, må der godt analyseres på dele af argumentationsformen. Det er afgørende, at præsentationen og inddragelsen af tekst ikke udarter til en analyse.

Hvad er forskellen på diskussion og debat?

Diskussion:

Formålet med diskussionen i den debatterende artikel er at gøre både sig selv og ens modtager klogere på opgavens faglige problemstilling ved at undersøge forskellige synspunkter på emnet gennem brug af eksempler og citater fra tekstmaterialet. Formålet er således ikke at overbevise modtageren om, at man har ret, men at vise synspunkter for (*pro*) og imod (*contra*) og dermed opridse forskellige holdninger, der

kan anlægges på emnet. Det kan både være de synspunkter, som kommer til udtryk i tekstmaterialet, det kan være ens egne synspunkter, eller det kan være synspunkter, der formuleres som mere generelle dvs. som man formulerer ud fra sin almene viden om sagen. Synspunkterne diskuteres ved fx at problematisere dem, vise paradokser, undersøge konsekvenser og markere uenigheder mellem de forskellige synspunkter.

Debat:

Formålet med en debat er at overbevise en modtager om, at man har ret. Diskussion og debat hænger ofte tæt sammen, fordi diskussionen er med til at markere forskellige synspunkter på emnet. Hvor diskussionen søger at opnå forståelse og en vis grad af konsensus, er debattens formål også at fremføre de stærkeste argumenter og anvende en solid og saglig argumentation for at overbevise læseren. Det er derfor sjældent, at en diskussion og en debat kan adskilles fra hinanden. I debatten vil der ofte fra afsenders side blive anvendt forskellige argumentationsformer, som er med til at understøtte argumentationen og overbevise modtageren. Især her vil det være vigtigt at udtrykke sig med en stærk personlig stemme.

Den personlige stemme i den debatterende artikel

Det er et centralt kendetegn ved både avisernes og nettets debatindlæg og eksamensgenren den debatterede artikel, at man som læser kan mærke, at der står et skrivende og engageret jeg bag ordene. Dette 'skriver-jeg' – eller 'personlige stemme' – kommer tydeligst til udtryk gennem *en klar positionering*, dvs. afsenderens egne holdning(er) til emnet, samt brugen af *konkrete eksempler*, der afspejler viden og indsigt. Med til eksamensopgaven hører som hovedregel eksempler. Det kan være tilstrækkeligt at bruge disse eksempler, men ofte vil det styrke argumentation, hvis I anvender et eller flere supplerende eksempler.

Den sproglige indpakning er næsten lige så vigtig som positioneringen og eksemplerne. Nogle af genrens mest udbredte greb er:

- Ordvalg og styrkemarkører, dvs. sproglige op- og nedtoninger
- Humor
- Ironi
- Indigneret sprogtone
- Velovervejet brug af appelformerne patos, logos og etos
- Litterære virkemidler, fx metaforer, sammenligninger og stærke billeder
- Rytme og tempo, fx kortere sætninger og dermed et hurtigere tempo til at understrege en vigtig pointe
- Tegn, fx ... eller !
- Anaforer, triader og andre gentagelsesfigurer
- Retoriske spørgsmål
- Direkte læserhenvendelse
- Metasprog
- Gennemgående billedsprog, semantik og/eller scenarier

Det er imidlertid afgørende, at I er bevidste i jeres valg af virkemidler (og ikke fx slavisk følger listen ovenfor) samt at brugen af virkemidler aldrig fjerner fokus fra indholdet. De forskellige greb skal altså ikke tænkes som pynt, men som virkemidler, der styrker artiklens pointer og påstande. Hvis I vælger fx at bruge en anafor eller allitteration, skal det være fordi, der er en pointe, I gerne vil give særlig vægt. Lige så vigtigt er det, at sproget og virkemidlerne afstemmes efter emne og vinkel. Hvis der anlægges en

stærkt kritisk vinkel på et emne eller en person, giver det fx god mening at bruge kraftige styrkemarkører og bidsk ironi. Omvendt vil onkelhumor, underfundige ordspil eller blomstrende metaforer sjældent passe særlig godt med en alvorstung og stærkt kritisk vinkel.

Den analyserende artikel

Hvad skal I kunne, når I skriver en analyserende artikel?

- Lave en præcis, fokuseret og dybdegående analyse, hvor I undersøger det, opgaven beder jer om at undersøge
- Formidle undersøgelsen af teksten klart, vinklet og sammenhængende
- Vise blik for tekstens *hvad, hvordan* og *hvorfor*
- Gå tæt på teksten og citere centrale passager og hæve jer over tekstnedslagene vha. relevante analysebegreber. Ved analyse af filmklip, kan I også underbygge med skærmbilleder
- Forholde jer til opgaven og teksterne på en måde, der vidner om 2 eller 3 års danskundervisning på A-niveau.

Den personlige stemme i den analyserende artikel

I den analyserende artikel er det i mindre grad end i den debatterende og den reflekterende artikel et krav, at man udfolder en personlig stemme. Det er imidlertid kendetegnende for vellykkede analyserende artikler, at man som læser sagtens kan mærke et skrivende og tænkende jeg bag analysen og teksten – også selvom der ikke gøres brug af pronomenerne 'jeg'.

Den personlige stemme kommer ofte tydeligst til udtryk i:

- Den anlagte vinkel
- Indledningen og afrundingen
- Vurderingen (hvis opgaven kræver det)
- Formidlingsmæssige greb som
 - o Retoriske spørgsmål
 - o Metasprog, der peger på læsningen som en proces, hvor tekstmaterialet gradvist bliver åbnet med jer som en slags suveræne ordstyrere ('Her ser vi altså...', 'Det leder os frem til en central pointe...', 'Sammenligner vi dette med livssynet hos Benny Andersen, springer det især i øjnene, at...', 'Igen er det iøjnefaldende, hvordan...')
 - o Brug af kolon
 - o Vekslen mellem lange og korte sætninger, bl.a. for at betone centrale pointer.

Overordnet set har skriver-jeget dog en mere tilbagetrukket og mindre synlig plads i den analyserende artikel, og sproglige, retoriske og stilistiske virkemidler bør derfor ikke have samme vægt som i den debatterende og den reflekterende artikel, fordi de risikerer at fjerne fokus fra analyseteksten/-teksterne. Dette betyder dog *ikke*, at I ikke må give 'farve' til sproget vha. fx billedsprog, triader, beherskede allitterationer og anaforer o.l.

Et eksempel på, hvordan analyse, fortolkning og perspektivering kan udfoldes med en personlig og nærværende stemme, kan ses i [eksempelstil 9](#), hvor alle de skitserede greb ovenfor bliver bragt i anvendelse.

Den reflekterende artikel

Hvad skal I kunne, når I skriver en reflekterende artikel?

- Formulere abstrakte, (dansk)faglige overvejelser over emnet
- Præsentere og inddrage konkrete eksempler, som kobles til de abstrakte overvejelser. Det tilknyttede tekstmateriale giver som udgangspunkt forslag til eksempler, men I kan også anvende stof fra undervisningen, egne iagttagelser, erfaringer og oplevelser, ting I har læst eller set i bøger, aviser, på nettet, i fjernsynet el.lign.
- Gå i dybden med en del af det udleverede materiale, dvs. kunne uddrage en eller flere vigtige analytiske pointer, som kobles til refleksionerne over emnet
- Skrive med en personlig og formidlingsbevidst stemme
- Skrive med progression, dvs.: Gennem refleksionerne og bevægelsen mellem konkret og abstrakt at åbne emnet og vise, hvordan I gennem den løbende tanke- og skriveproces bliver gradvist klogere på emnet
- Forholde jer til emnet og den faglige problemstilling på en måde, der vidner om 2 eller 3 års danskundervisning på A-niveau.

Den personlige stemme i den reflekterende artikel

I den reflekterende artikel er det afgørende, at man som læser tydeligt kan se og mærke, at der er et skrivende, engageret og nærværende jeg bag ordene. Den mest vellykkede reflekterende artikel er den, der giver læseren en oplevelse af at være helt tæt på skriver-jegets tanke- og skriveproces, så man næsten har en oplevelse af at være til stede, mens tankerækker og overvejelser (og dermed teksten) bliver til.

Den personlige stemme kommer især til udtryk gennem

- Selvoplevede eksempler
- Velovervejede brug af personlige pronominer (især 'jeg' og 'vi')
- Sproglige og stilistiske greb, fx
 - o Litterære virkemidler, fx allitterationer, metaforer, sammenligninger og personificeringer
 - o Rytme og tempo, fx kortere sætninger og dermed et hurtigere tempo til at understrege en vigtig pointe
 - o Tegn, fx ... eller !
 - o Anaforer, triader og andre gentagelsesfigurer
 - o Opremsninger
 - o Metasprog, herunder ord (fx 'måske') og spørgsmålstegn, som peger på, at jeget tænker og overvejer
 - o Dialogskabende virkemidler som retoriske spørgsmål og direkte læserhenvendelser
 - o Gennemgående billedsprog, semantik og/eller scenarier

Hvis I vil læse mere som supplement til bogen

Kompendium til Daneklærerforeningens kursus *Censur og de nye skriftlige genrer i dansk.*

Indeholder de 6 stile, der er bedømt og kommenteret i dette dokument. Herudover er der 8 autentiske elevstile (fra både stx og hf) med bud på læsevejledning.

<https://medialib.cmcdn.dk/medialibrary/DB9E3D60-4DC7-45D4-9D5A-1858015F6005/1B3F8C9F-AC63-EA11-8436-00155D0B0940.pdf>

Tips til undervisningen. Bud på analyse- og arbejdsspørgsmål til aktuelle reflekterende og debatterende tekster samt forslag til stilladserede debatterende og reflekterende skriveøvelser:

https://emu.dk/sites/default/files/2020-03/Tips%20til%20undervisningen_Dansk_marts20.pdf

Råd og vink 2018. Grundig præsentation af de tre genrer og forslag til stilladserede og procesorienterede delopgaver og skriveøvelser:

<https://emu.dk/sites/default/files/2019-04/R%C3%A5d%20og%20vink%20til%20nye%20s%C3%A6t%20STX%202018.pdf>

Råd og vink 2019. Præsenterer og kommenterer en række autentiske elevbesvarelser inden for de nye genrer i såvel uddrag som i fuld længde:

<https://emu.dk/sites/default/files/2019-08/R%C3%A5d%20og%20vink%202019%20Dansk%20A%20STX.pdf>

Æblekvist. Blog v. Camilla Aaquist og René Christoffersen. Indeholder spændende refleksioner over bl.a. den personlige stemme i skriftlig dansk og giver en række konkrete bud på øvelser og didaktiske tilgange:

<https://aeblekvist.wordpress.com/2019/04/28/snubletrade-og-pjaskellege-om-den-personlige-stemme-pa-skrift/#more-99>